

Materiál na rokovanie

HSR SR 26. 04. 2021

bod 2

STANOVISKO

k Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky

1. Popis návrhu

Plán obnovy a odolnosti Slovenskej republiky je spoločnou reakciou krajín EÚ na silný pokles ekonomiky v dôsledku pandémie nového koronavírusu. Slovenské hospodárstvo kleslo v roku 2020 o 5,2 %. Približne 50-tisíc ľudí na Slovensku prišlo o prácu. Plán obnovy je dôležitým dodatočným stimulom pre krízou zasiahnutú ekonomiku. Do roku 2026 sa má prostredníctvom plánu preinvestovať vyše 6 mld. eur.

Slovensko musí zároveň riešiť dlhodobú výzvu, ktorou je snaha zabrániť riziku stagnácie životnej úrovne. V rokoch 2003 až 2008 sa krajina dokázala rýchlo približovať k vyspelým ekonomikám, v poslednej dekáde však stagnuje. Ekonomický model založený na lacnej pracovnej sile a zahraničných investíciách sa vyčerpal. Slovensko je o štvrtinu chudobnejšie v porovnaní s priemerom EÚ a zaostáva v mnohých oblastiach kvality života, ako je napríklad zdravie či vzdelanie. Slovenskí žiaci majú horšie výsledky v porovnaní s vyspelými krajinami, slovenskí podnikatelia čelia zložitejšej regulácii pri podnikaní a počet úmrtí, ktorým sa dalo predísť lepšou a efektívnou liečbou, je vyšší ako priemer v EÚ.

Plán obnovy má za cieľ zlepšiť kvalitu života na Slovensku. Jeho opatrenia sú kombináciou reforiem a investícií. Vďaka tomu môže Slovensko v najbližších rokoch investovať ročne o štvrtinu viac z verejných zdrojov. Skutočná pomoc ekonomike a dlhodobý rast však budú závisieť od toho, aké štrukturálne zmeny krajina spolu s investíciami urobí. Prostredníctvom plánu obnovy a odolnosti sa Slovensko zaväzuje, že do roku 2026 prijme desiatky kľúčových reforiem, ktoré zvýšia kvalitu života v rôznych oblastiach. Zahŕňajú opatrenia, ktoré dlhodobo odporúča Európska komisia, napríklad, reformu dôchodkového systému, inklúziu v predškolskom vzdelávaní, obsahovú reformu v školstve, zmenu siete nemocníc, reformu riadenia vedy a výskumu alebo reformy v životnom prostredí

2. Stanovisko KOZ SR

Vzhľadom k tomu, že po uplatnení pripomienok KOZ SR k Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky v rámci medzirezortného pripomienkového konania (MPK) tieto neboli s predkladateľom konzultované, ani rozporované, a finálny materiál na rokovanie mimoriadnej HSR SR dostávame k dispozícii až 24. 4. 2021, teda tesne pred rokovaním HSR, KOZ SR zasiela stanovisko s pripomienkami totožné s tým, ktoré bolo prezentované v rámci MPK. Definitívne stanovisko k materiálu zaujmú členovia Rady za KOZ SR až na rokovaní HSR SR v pondelok 26. 4. 2021.

Pripomienky KOZ SR vznesené v MPK:

1. K celému materiálu – zásadná pripomienka

Plán obnovy a odolnosti postavený na kombinácii reforiem a investícií má potenciál zlepšiť životnú úroveň na Slovensku a realizovať odkladané, avšak nevyhnutné reformy. V tejto súvislosti je potrebné zdôrazniť, že dlhodobé zanedbávané štrukturálne zmeny v ekonomike a nevyhnutné reformy nemožno dobehnúť plánom a financiami Európskej únie s rozsahom realizovania plánu v období necelých šiestich rokov. Preto sa aj výber reforiem zameriava na tie, kopírujúce súčasné politické ciele a umožňujúce ich krátku realizáciu, keďže časť z nich už prechádza legislatívnym a verejným priestorom. Plán obnovy a odolnosti preto nemožno považovať za inovatívny dokument, avšak stanovuje realizovateľné ciele, ktoré dlhodobé podliehajú verejnému diskurzu. Upozorňujeme, že mnohé budúce výzvy bude nevyhnutné v krátkom čase pomenovať a aj realizovať nevyhnutné reformy.

Za prínos považujeme, že investície zo zdrojov Európskej únie sú podmienené realizáciou reforiem, ktoré, dúfame, budú podliehať verejnej diskusii a budú výsledkom konsenzu štátu, odbornej verejnosti a sociálnych partnerov a nebudú len splnenou povinnosťou za dosiahnutím cieľa získať sľúbené financie.

Rozdelenie reforiem a investícií do prioritných oblastí: Zelená ekonomika, Zdravie, Školstvo, veda, výskum a inovácie, Verejná správa, podnikateľské prostredie a digitalizácia a ich ďalšie rozdrobenie na jednotlivé komponenty považujeme za správne zvolené, aj keď naplnenie cieľov v týchto oblastiach mohlo byť ambicióznejšie.

Z pohľadu KOZ SR sú zásadné reformy dotýkajúce sa nastavenia hospodárskej politiky štátu a prierezovo v prezentovaných oblastiach tie reformy a investície, ktoré by mali dopad najmä na sociálnu politiku, zamestnanosť, pracovné prostredie a s tým súvisiace štrukturálne zmeny v ekonomike, na oblasť verejných financií a zamestnanosť vo verejnom sektore. V uvedenej súvislosti poukazujeme na skutočnosť, že celkové vplyvy na sociálnu oblasť a kohéziu síce odkazujú na dosahovanie plnenia Európskeho piliera sociálnych práv (EPSP), avšak reformy a investície, ktoré by reálne prispievali k zlepšeniu hodnotenia v rámci oblastí EPSP, sú zanedbateľné, resp. vplyv plánovaných reforiem a investícií na plnenie EPSP je obmedzený. Očakávaný dopad opatrení na sociálnu oblasť a kohéziu sa okliešťuje prevažne na oblasť vzdelávania, zdravia a digitalizáciu verejných služieb, čím sa nesnažíme znižovať dôležitosť týchto oblastí. Poukazujeme však na konkrétne záväzky EPSP a na opatrenia, ktoré mohli byť zahrnuté, ale absentujú, a to napríklad:

- Sociálny dialóg a zapojenie pracovníkov – „Pri navrhovaní a vykonávaní hospodárskych politík, politík zamestnanosti a sociálnych politík treba konzultovať so sociálnymi partnermi v súlade s vnútroštátnou praxou“. Zdôrazňujeme, že tento základný element nebol dostatočne aplikovaný ani pri tvorbe samotného plánu. Očakávame a trváme na tom, že bude prísne dodržaný pri implementácii jednotlivých opatrení.
- Vzdelávanie, odborná príprava a celoživotné vzdelávanie – najmä oblasť celoživotného vzdelávania sa v Pláne obnovy a odolnosti nenachádza, pričom ide o oblasť, ktorá je na Slovensku presadzovaná viac menej len formálne a potrebuje významne posilniť.
- Rodová rovnosť – rodový aspekt v reformách a investíciách absentuje, pričom mohol byť zastúpený prierezovo, keďže určité formálne legislatívne nastavenia existujú, ale ich aplikovanie v praxi je problematické. Navrhované reformy a investície mohli

zdôrazňovať rodový aspekt, ktorý v určitých opatreniach mohol byť dokonca podmienkou.

- Rovnosť príležitostí – je rovnako prierezovou podmienkou, ktorá môže byť zastúpená v parametroch reforiem a investícií a pomáhať tak v rovnosti príležitostí aj nedostatočne zastúpeným skupinám.
- Bezpečné a adaptabilné zamestnanie a Mzdy – opätovne prierezové podmienky, ktoré by mohli byť definované pri čerpaní investícií.
- Sociálna inklúzia a zabezpečenie – taktiež prierezová podmienka, všetky reformy budú mať aj sociálne a ekonomické dosahy na rôzne sociálne skupiny, a preto je nevyhnutné, aby sa verejné politiky a realizácia reforiem orientovali tak, že žiadna zo sociálnych skupín nebude obídaná, alebo sa neprehĺbi jej sociálne vylúčenie. Uvedené môže byť hrozbou práve najmä pri reformách spojených s digitalizáciou (služieb štátu, služieb, priemyslu a pod.).

Z hľadiska naplňania hlavného cieľa obnovenia a odolnosti ekonomiky KOZ SR konštatuje, že z dlhodobého hľadiska slovenská ekonomika dosahuje svoje produkčné maximá a spolu s meniacou sa globálnou ekonomikou a nárokmi na výrobu je nevyhnuté smerovať politiky konečne k udržateľnej ekonomike s vyššou pridanou hodnotou. KOZ SR dlhodobo zdôrazňovala pri prijímaní rôznych strategických materiálov potrebu podpory zmeny ekonomiky na znalostnú s dôrazom na investície do vedy a výskumu, kde by mal proaktívne samostatne smerovať aj súkromný sektor. Tieto oblasti sa opakovane nachádzali v rôznych vládnych materiáloch, avšak bez reálnej implementácie zmien. Požadované transformačné zmeny ekonomiky by mali smerovať k spravodlivej transformácii na ekonomický model odpovedajúci na technologické výzvy a zmeny, ktoré prináša digitalizácia a Priemysel 4.0. Spravodlivá transformácia by okrem technologických zmien mala prioritne reagovať aj na klimatické zmeny, environmentálne udržateľnú ekonomiku (v zmysle Európskeho ekologického dohovoru – klimaticky neutrálne hospodárstvo) a tvorbu spravodlivých zelených pracovných miest, ktoré zabezpečia sociálne istoty a sociálnu spravodlivosť pre pracovníkov. Takéto zmeny sú nevyhnutné a požadované aj zo strany Európskej únie, preto vítame objem prostriedkov alokovaných na zelenú ekonomiku a digitalizáciu.

Ďalej, súčasná pandemická situácia významne urýchlila niektoré digitálne zmeny a významne negatívne vplyva na určité sektory ekonomiky a najmä na malé a stredné podniky. Plán obnovy a odolnosti má za cieľ zlepšiť kvalitu života na Slovensku a to prostredníctvom zásadných dlho odkladaných reforiem a nových investícií. V tejto súvislosti upozorňujeme, že na Slovensku zatiaľ neexistuje žiadny plán opatrení na oživenie ekonomiky po uvoľnení protipandemických opatrení. Plán obnovy a odolnosti je tak v súčasnosti jediný zdroj financií, ktoré by mohli byť využité aj na tento účel, čiže na obnovu. Navrhované reformy a investície však len čiastočne odpovedajú na budúce výzvy, skôr dobiehajú zanedbané minulé reformy a neposkytujú plán rýchleho oživenia ekonomiky po uvoľnení protipandemických opatrení v najviac zasiahnutých odvetviach. V tejto súvislosti v Pláne obnovy a odolnosti chýbajú investície do pracovných miest, prechodné kompenzačné modely, či investície do služieb zamestnanosti. Služby zamestnanosti a aktívne opatrenia trhu práce sú oblasťou, ktorú je nevyhnutné vyhodnotiť, analyzovať, nastaviť opatrenia na novú situáciu a alokovať dostatočné množstvo prostriedkov do podpory tvorby pracovných miest. Posúdenie aktívnych opatrení trhu práce a ani ich zmena či posilnenie financovania, nie sú predmetom Plánu obnovy a odolnosti.

V súvislosti s tvorbou Plánu obnovy a odolnosti uvádzame, že odbory požadovali, aby jeho schváleniu predchádzala široká odborná diskusia a bol tvorený participatívne. Akceptovanie plánovaných zmien širokou verejnosťou a celým politickým spektrom je nevyhnutné pre jeho efektívne naplnenie. Dlhodobá vízia Plánu presahujúca jedno funkčné, volebné obdobie nevyhnutne potrebuje širokú akceptáciu, aby bolo možné plynulo nadväzovať a realizovať reformy bez potreby ich neustálych zmien pri zmene politickej garnitúry. Spôsob ako sa plán tvorí, jeho utajovanie a nízka miera konzultácií, môže spôsobiť, že v ďalšom období sa zhorší jeho realizovateľnosť a udržateľnosť.

Rozsah pripomienkového konania 10 pracovných dní na materiál takéhoto rozsahu a závažnosti nepovažujeme za adekvátny. Upozorňujeme, že Plán obnovy a odolnosti musí byť predložený na Európsku komisiu do konca apríla 2021. Možno predpokladať, že k Plánu obnovy a odolnosti bude predložených množstvo pripomienok, čo môže spôsobiť, že nebude reálne realizovať rozporové konania a adekvátne vyhodnotiť vznesené pripomienky. Keďže už prebiehajú konzultácie aj s Európskou komisiou, predpokladáme, že aj keby boli vznesené zásadné pripomienky, nebude možné zásadne meniť plánované zámery. Plán obnovy a odolnosti tak bude výsledkom úzkej politickej dohody súčasnej politickej reprezentácie.

2. K celému materiálu – legislatívno-technická, obyčajná pripomienka

Materiál je uložený v niekoľkých častiach, pričom sa uvádzajú kapitoly 1, 3 a 4. Nie je jasné, či ide o chybné číslovanie, či jednotlivé komponenty predstavujú kapitolu 2, alebo chýba zverejnenie kapitoly 2.

3. Ku kapitola 3 – 5. Konzultačný proces – zásadná pripomienka

KOZ SR nesúhlasí s konštatovaním, ktoré sa uvádza v prípade konzultačného procesu v procese tvorby Plánu obnovy a odolnosti, a žiada prepracovanie tejto časti.

Odôvodnenie:

Zverejnený reformný plán pod názvom Moderné a úspešné Slovensko (4.10.2020 o 23:00) mal byť súborom reforiem, ktoré „pošleme do Bruselu“ a ktoré pohnú Slovensko dopredu, ale zároveň mal reflektovať aj krízu spôsobenú pandémiou a jej dopady. Nakoniec bol prezentovaný ako nástroj – zásobník – na diskusiu o tom, ako a na aké reformy sa využijú prostriedky z Európskej únie z Plánu obnovy. Forma diskusie bola nejasná, lebo prípadní aktéri, záujmové skupiny, sociálni partneri, ale aj politické subjekty nevedeli ako sa majú, okrem prezentácie sa cez médiá, do nej zapojiť. Dokument bol síce predstavený, ale nebol ďalej postúpený ako nelegislatívny materiál do medzirezortného pripomienkového konania, kde by sa k nemu mohla vyjadriť široká verejnosť, ale aj jednotlivé rezortné ministerstvá a ďalšie subjekty verejnej správy. Krátka diskusia prebehla hneď po zverejnení, keď sa médiá narýchlo dopytovali sociálnych partnerov na názor, keď vystúpili koalíčné subjekty so svojou predstavou reformy a viac menej sa ukončila stúpajúcim počtom pozitívne testovaných ľudí na nový koronavírus.

Napokon bola spustená Online Verejná konzultácia k Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky, ktorá prebehla 15.12.2020. Konzultácia prebehla „s cieľom zapojiť širokú verejnosť do prípravy Plánu obnovy a odolnosti, ktorý stanovuje programy reforiem a investícií do roku 2026 a je základným dokumentom pre získanie financovania z Európskeho mechanizmu na podporu obnovy a odolnosti ako ústredného prvku dočasnej rozpočtovej

iniciatívy tzv. NextGeneration EU. Transparentný, inkluzívny a participatívny prístup pri príprave Plánu je dôležitým princípom, na ktorom stojí aj úspešná implementácia navrhovaných reforiem a investícií.“ Diskusia k tak závažnému dokumentu si vyžaduje polemiku a výmenu názorov, a nielen jednostranné prezentovanie zámerov. Naplnenie týchto atribútov, rovnako ako aj dodržanie transparentného, inkluzívneho a participatívneho prístupu sa len ťažko dosiahne prostredníctvom online prezentácie tvorcov Plánu obnovy a odolnosti. Konzultácia prebiehala medzi predstaviteľmi štátnych inštitúcií v jeden a pol hodinových moderovaných blokoch na témy: Zelená ekonomika, Zdravie, Školstvo, veda, výskum a inovácie, Verejná správa, Podnikateľské prostredie a Digitalizácia.

Nepredpokladáme, že uvedená forma konzultácií zodpovedá predstavám Európskej komisie o participatívnom procese a sociálnom dialógu. Vláda nevyužila dostupné legislatívne nástroje a nekonzultovala priebežne jednotlivé časti Plánu obnovy a odolnosti ani so sociálnymi partnermi.

Ďalej upozorňujeme, že spomínaný Ekonomický krízový štáb nie je nijako inštitucionálne ukotvený a nemá definované žiadne zodpovednosti a právomoci, a teda neprijíma žiadne záväzné, či odporúčacie závery smerom k vláde SR. Navyše zo strany vlády SR nebola na rokovanie predložená žiadna časť Plánu obnovy a odolnosti, a preto prebiehala len všeobecná rámcová diskusia bez možnosti vzniesť pripomienky ku konkrétnym zámerom v Pláne obnovy a odolnosti.

S ohľadom na rokovanie Hospodárskej a sociálnej rady si dovoľujeme uviesť, že napriek tomu, že rokovania isté obdobie neprebíhali, zo strany vlády SR nebola predložená požiadavka na prerokovanie Plánu obnovy a odolnosti. Na úplné dokreslenie obrazu uvádzame, že to, že niektorý zo sociálnych partnerov požiada o prerokovanie Plánu obnovy a odolnosti, nie je iniciatívou zo strany vlády. Sociálni partneri dlhodobo požadovali, aby bola diskusia otvorená, ale boli na ňu predložené aj konkrétne zámery, ku ktorým by bolo možné sa vyjadriť. Takáto situácia však nenastala.

V neposlednom rade poukazujeme na fakt, že KOZ SR informovala o situácii ohľadom konzultácií k Plánu obnovy a odolnosti svojho európskeho partnera Európsku odborovú konfederáciu, ktorá z pozície európskeho sociálneho partnera komunikuje s Európskou komisiou a monitoruje situáciu ohľadom konzultácií so sociálnymi partnermi v jednotlivých členských štátoch.

4. Ku komponent 2 – Obnova budov – obyčajná pripomienka

Očakávali by sme ambicioznejšie opatrenia v tejto oblasti. Budovy sú významným prispievateľom ku globálnemu otepľovaniu a častokrát poškodzujú nielen prírodu, ale aj zhoršujú životné a pracovné podmienky.

Nastavenie reforiem a investícií vychádza z už v minulosti realizovaných projektov, najmä z dotácií na zateplenie, výmenu okien, kotlov a pod. Signifikantná obnova budov by si zaslúžila širšie uplatnenie ako len na rodinné domy, ale aj na bytové domy. Navyše sa nepočíta s budúcou výstavbou, ktorá by sa okrem požiadaviek na výstavbu nízkoenergetických až pasívnych domov mohla zamerať aj na ďalšie parametre. Napríklad v prípade developerských projektov požadovať zelenú revitalizáciu okolia, prípadne investovať do projektov, ktoré nebudú rozširovať zastavanosť prostredia, ale vzniknú na aktuálne zastavaných miestach ich rekonštrukciou, revitalizáciou. Ide o rôzne opustené budovy, bývalé závody, ktoré sa častokrát nachádzajú v centrách miest a chátrajú pre ich finančnú náročnosť na sanáciu. Pritom sa

bežne takéto objekty prerábajú napríklad na bývanie, či administratívne a kancelárske priestory. Obmedzenie rozširovania zastavanosti a naopak využitie už zastavaných plôch, jednak zvýši a zrýchli dostupnosť bytových a nebytových priestorov, a zároveň zníži environmentálnu záťaž, ktorú nová zástavba prináša.

5. Ku komponent 3 – Udržateľná doprava – zásadná pripomienka

V návrhu absentuje dlhodobá stratégia financovania verejnej osobnej dopravy s využitím všetkých foriem a zdrojov financovania na celoštátnej, regionálnej (krajskej) a miestnej úrovni. Podľa nášho názoru len verejná osobná doprava, ktorá nezápasí s finančnou neistotou, môže byť najšetrnejším dopravným prostriedkom a rovnocennou alternatívou k individuálnej doprave. V tejto súvislosti poukazujeme na skutočnosť, že v regionálnej verejnej osobnej doprave (prímestská a mestská autobusová doprava) dlhodobo absentujú požiadavky na zohľadnenie sociálnych aspektov vo verejnom obstarávaní, čo má za následok obstarávanie služieb vo verejnom záujme za najnižšiu cenu z dôvodu nedostatočných finančných a odborných zdrojov. Táto skutočnosť bezprostredne vedie k znižovaniu sociálnych štandardov zamestnancov vo verejnej doprave.

Plán obnovy a odolnosti sa v tejto časti nedostatočne venuje ochrane zamestnancov a ich nevyhnutnému vzdelávaniu pre potreby výkonu iných druhov pracovných činností v dôsledku digitalizácie dopravy a s tým súvisiacim zánikom existujúcich pracovných miest. V Pláne obnovy a odolnosti je síce deklarovaný očakávaný vznik nových pracovných miest, avšak jedná sa o pracovné miesta v stavebníctve (rozvoj infraštruktúry) a vo výrobných podnikoch v automobilovom priemysle (očakávaná výroba komponentov do elektromobilov). Tieto pracovné miesta však nie sú náhradou za miesta zrušené v sektore verejnej dopravy (vodiči, predajcovia lístkov, revízori, sprievodcovia obslužné a THP činnosti), ktoré zaniknú. Navyiac treba pri novovytvorených pracovných miestach zohľadniť aj teritoriálne hľadisko, t.j. novovytvorené pracovné miesta musia korešpondovať s lokalitami, kde pôvodné pracovné miesta zanikli, kde majú zamestnanci vo verejnej doprave svoj domov, svoje rodiny. V prípade relokácie zamestnancov z dôvodu nových pracovných miest náklady musia byť v plnom rozsahu refundované. Tieto náklady v Pláne obnovy a odolnosti taktiež absentujú.

6. Ku komponent 4 – Dekarbonizácia priemyslu – zásadná pripomienka

V rámci inovácií v priemysle by sme uvítali reformy a investície nie len do nových technológií v rámci existujúcich priemyselných subjektov a ich výrobných procesov, ale aj cieleňú reformu na zmenu štruktúry priemyslu a hospodárstva ako takého. V rámci zabezpečenia „odolnosti“ hospodárstva Slovenska, čo by malo byť jedným z cieľov Plánu obnovy a odolnosti do budúcnosti, neregistruje priamo komponent, ktorý by si stanovil dosiahnutie daného cieľa. Vidíme však jeho prienik najmä v komponentoch Dekarbonizácia priemyslu a Digitálne Slovensko, ktoré by ambicióznejšou reformou a investíciami mohli prispieť k väčšej odolnosti hospodárstva Slovenska.

Jednosmerné zameranie priemyslu a jeho koncentrácia len v určitých regiónoch Slovenska spôsobuje ekonomickú krehkosť, ale vytvára aj významné environmentálne záťaž. Z tohto pohľadu mohol byť komponent dekarbonizácie ambicióznejší a sprevádzaný tvorbou koncepcie, či politik smerujúcich k väčšej diverzifikácii priemyslu, ktorá je dlhodobo známou požiadavkou, na ktorú však nereflektujú strategické plány a plánované politiky. Chápeme, že

ide o dlhodobý proces presahujúci aj obdobie čerpania finančných prostriedkov na základe Plánu obnovy a odolnosti, napriek tomu by bolo možné smerovať investície do udržateľných výrobných podnikov mimo automobilového priemyslu a okrem lákania zahraničných investorov podporovať rozvoj domácich podnikov. Nové investície by mali byť viac diverzifikované do ďalších odvetví priemyselnej výroby a nie len do automobilovej výroby, ktorá je z dlhodobého hľadiska ťažšie udržateľná a jej výrobky vytvárajú významné environmentálne záťaž počas celého životného cyklu aj po ňom. Pandémia napríklad ukázala potenciál farmaceutického priemyslu, ktorý je udržateľnejší z hľadiska budúcich potrieb, tvorí vysokú pridanú hodnotu a výroba bola v minulosti pomerne rozšírená.

Z hľadiska prínosu pridanej hodnoty jednotlivých odvetví k celkovej pridanej hodnote hospodárstva má najvyšší podiel priemysel cez 24 %, nasleduje veľkoobchod a maloobchod okolo 18 %. Na dosiahnutie odolnosti hospodárstva možno zvýšiť príspevok služieb k pridanej hodnote, ale aj odvetvia informácií a komunikácií, ktoré predstavuje len necelých 5 %.

V nadväznosti na komponent 17 – Digitálne Slovensko preto oceňujeme, že okrem digitalizácie služieb verejnej správy sa investíciami podporuje aj toto odvetvie hospodárstva a komponent zahŕňa aj reformu digitálnej ekonomiky vrátane nového Akčného plánu digitálnej transformácie Slovenska na ďalšie obdobie, čo prispeje k väčšej stabilite hospodárstva, a spolu so znižovaním dôrazu na priemyselnú výrobu sa môže pozitívne odraziť aj na znížení environmentálnych záťaží.

Samotný cieľ komponentu sa sústreďuje na udržanie súčasnej štruktúry priemyslu, pričom investuje do podpory čistejšej výroby. Zároveň však nepočíta a nevyhodnocuje vplyv na pracovné miesta a rast a na sociálnu odolnosť a kohéziu, pričom investície do zmien a inovácií výrobných procesov môžu mať významne negatívne dopady na pracovné miesta. Komponent nepočíta s opatreniami na elimináciu dôsledkov vyplývajúcich zo straty pracovných miest.

7. Ku komponent 6 – Inkluzívne vzdelávanie, 7 – Vzdelávanie pre 21. storočie, 8 – Zvýšenie výkonnosti slovenských vysokých škôl, 9 – Veda, výskum, inovácie – obyčajná pripomienka

Základným cieľom v oblasti vzdelávania musí byť komplexná reforma vzdelávania, ktorá zabezpečí zvyšovanie úrovne vzdelávania na Slovensku, zatriaktívni učiteľské povolanie reformou odmeňovania zamestnancov školstva a zlepšením pracovných podmienok a zabezpečí zosúladenie vzdelávania s potrebami trhu práce. Negatívne vnímame najmä zhoršujúce sa ukazovatele v priemerných dosiahnutých bodoch z testov PISA, zvyšujúce sa percento predčasne ukončenej školskej dochádzky a zaostávanie v kvalite výskumu a inovačnej aktivity. Slovensko potrebuje reformu hospodárstva na znalostne orientované a produkciu s vyššou pridanou hodnotou, čo nebude možné, pokiaľ sa neinovuje vzdelávanie. Prijatá reforma musí reflektovať zosúladenie vzdelania s potrebami trhu práce vzhľadom na digitalizáciu a Priemysel 4.0. Preto vítame, že Plán obnovy a odolnosti je v oblasti vzdelávania široko rozpracovaný a zahŕňa jednotlivé stupne vzdelávania.

Za negatívne v uvedených súvislostiach považujeme, že absentujú reformy v oblasti celoživotného vzdelávania a celoživotného poradenstva, ktoré sú vzhľadom na rýchlo meniacu sa dobu základom pre udržanie vysokokvalifikovanej pracovnej sily, ale aj dôstojných pracovných miest s primeranou mzdou. Cieľom EÚ je vytvoriť funkčný systém,

ktorý má uľahčiť všetkým občanom, bez ohľadu na ich aktuálnu životnú situáciu, prístup k pružnému nadobúdaniu nových vedomostí, zručností a schopností prostredníctvom kvalitného vzdelávania. Za dôležité považujeme vyhodnotenie nastaveného systému celoživotného vzdelávania a zlepšenie jeho aplikácie v praxi. Významne prispieť k funkčnému celoživotnému vzdelávaniu by mohlo vytvorenie funkčnej siete kariérnych poradcov, ktorí by boli schopní previesť zamestnanca celým produktívnym životom a pomôcť pri prípadnej rekvalifikácií, či zmene kariéry.

V oblasti trhu práce a sociálnej udržateľnosti odbory preferujú opatrenia na zosúladenie rodinného a pracovného života ako účinného opatrenia na odstránenie rodových nerovností na Slovensku. V tejto súvislosti odbory viackrát odporúčali výrazne zvýšiť pracovné príležitosti žien lepším prístupom k starostlivosti o deti, a tým zrýchliť návrat žien na trh práce. Preto z navrhovaných reforiem a investícií v oblasti školstva vyzdvihujeme dobudovanie predškolských zariadení, čo je v súlade s cieľom zosúladenia rodinného a pracovného života. Nedostatok predškolských zariadení bolo dlhodobo vyčítané aj zo strany Európskej únie v Špecifických odporúčaniach pre Slovensko (Country specific recommendation). Investícia vo významnej miere pomôže ženám zlepšiť ich postavenie na trhu práce a zjednoduší ich návrat do pracovného života, čo sa v konečnom dôsledku pozitívne odrazí aj v dosahovaných zárobkoch a dôchodkoch v postproduktívnom živote.

8. Ku komponent 14 –Zlepšenie podnikateľského prostredia – zásadná pripomienka

V dopadoch komponentu v časti 1. Pracovné miesta a rast sa uvádza:

„Mechanizmus znižovania byrokracie a nákladov umožní zníženie nákladov podnikateľského prostredia, a tým prispeje k zvýšeniu produktivity podnikov podnikajúcich na Slovensku a konkurencieschopnosti Slovenska. Reformou verejného obstarávania sa zároveň zvýši dôvera voči inštitúciám verejnej správy a podporí sa súťaživosť pri verejných obstarávaníach.“

Upozorňujeme, že sa nevyhodnocuje a neuvádza vplyv reforiem a investícií na pracovné miesta, pričom uvádzame, že tento môže byť negatívny aj pozitívny. Zjednodušenie byrokracie a nákladov spolu so zvýšením produktivity podnikov môže mať aj negatívny efekt na pracovné miesta. Z uvedeného dôvodu požadujeme, aby bolo uvedené aké dopady na pracovné miesta sa očakávajú.

Ďalej uvádzame, že plánované reformy(reforma 1: Opatrenia na zníženie regulačného zaťaženia podnikania, 3. Antibyrokratické balíčky) môžu mať sociálne dopady na zamestnancov, ale aj obyvateľov, keďže reformy počítajú so znížením byrokratickej záťaže napríklad aj v zákonoch ako Zákon o ochrane spotrebiteľov, Zákonník práce a Zákon o BOZP. Ďalej sa uvádza, že zmeny majú nadviazať aj na už prijaté opatrenia podnikateľského prostredia tzv. „kilečko“. V tejto súvislosti je potrebné podotknúť, že viaceré opatrenia už prijaté aj v kilečku, ale aj navrhnuté zo strany podnikateľského prostredia, majú negatívny dopad na zamestnancov a pracovné prostredie a oslabujú postavenie zamestnancov voči zamestnávateľovi a znižujú mieru ich ochrany. Naopak Plán obnovy a odolnosti má za cieľ zvýšiť životnú úroveň obyvateľov, z tohto dôvodu nepovažujeme za vhodné, aby sa za reformné opatrenia považovali úpravy v Zákonníku práce, či Zákone o BOZP a tieto zmeny/reformy boli záväzné pre čerpanie investícií. Uvádzame, že spomínaných 2500+ podnetov od podnikateľov obsahuje určite aj také, ktoré odstránia byrokratickú záťaž a reálne

pomôžu, avšak zoznam obsahuje aj množstvo takých opatrení, ktoré významne znevýhodnia postavenie zamestnancov a ľudí v ich bežnom živote.

Ako príklad možno uviesť opatrenia:

- zrušenie rozširovania záväznosti reprezentatívnych kolektívnych zmlúv vyššieho stupňa na zamestnávateľov v odvetví – zrušenie extenzie už bolo prijaté Národnou radou SR Takýto postup je v rozpore so sociálnym smerovaním EÚ, s EPSP, ako aj v rozpore s cieľmi pripravovaných smerníc a to o primeraných minimálnych mzdách a smernice spravodlivého odmeňovania, ktoré kladú dôraz na kolektívne vyjednávanie a sociálny dialóg.
- negatívne zásahy, ktoré budú mať dopady na zamestnancov, ale hlavne ich zdravie sú zmeny v oblasti bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci, navyše sa zasa opakujú opatrenia, ktoré už boli komunikované, pričom často ide aj o rozpor s európskou legislatívou (napr. Zrušiť povinnosť vydať interný predpis ako postupovať v rámci BOZP pri horúcich alebo studených dňoch, Zrušenie povinnosti zamestnávateľa poskytovať rekondičné pobyty zamestnancom vystaveným faktoru hluk, Zjednodušiť základnú dokumentáciu BOZP pri zriadení prevádzky (napr. na používanie vybraných zariadení), Prehodnotiť povinnosť tvorby koncepcie a programu realizácie politiky BOZP, Zrušenie povinných BOZP školení pre 1. a 2. kategóriu zamestnancov,...).
- zamestnanci sa niektorými navrhovanými zmenami dostanú do nevýhodnejšieho postavenia voči zamestnávateľovi alebo prídu o viaceré práva a benefity, ako aj o právo spolurozhodovať o vlastnej práci.
- niektoré opatrenia, už boli prijaté a to v neprospech zamestnancov (napr. Oddeliť príplatky od minimálnej mzdy, Zlepšiť mechanizmus minimálnej mzdy, Zlúčenie stupňov náročnosti práce, ...).
- za veľmi nešťastnú považujeme snahu znížiť nároky na potraviny a na ochranu spotrebiteľa najmä pri potravinovom tovare, čo môže mať zdravotné dôsledky (napr. Zrušenie oprávnenia stanovovať požiadavky na počiatočnú dojčenskú výživu, následnú dojčenskú výživu, a ďalšie, Zrušenie oznamovacej povinnosti podnikateľa voči Štátnej veterinárnej a potravinovej správe, Zníženie pokút v zákone o potravinách, Zrušiť úpravu zodpovednosti za bezpečnosť potravín po uplynutí dátumu minimálnej trvanlivosti, Zrušenie používania výrazu "bezlepkový" v prípade šuniek v kvalite výberová a špeciál, Zrušenie uvádzania minimálnej trvanlivosti pre nebalené výrobky, Zjednodušiť teplotné podmienky skladovania potravín, Zrušenie hygieny pre malé stánky,...). Niektoré zmeny v zákone o potravinách sú už predmetom medzirezortného pripomienkového konania.
- takisto sa uvažuje o zjednodušení pravidiel pre zdieľané ekonomiky, alebo zníženie dane z kryptomien, čo považujeme tiež za rozporné so smerovaním ostatných európskych krajín a odporúčaniami, aby zdieľaná ekonomika a nové formy podnikania boli upravené a regulované a mali práve rovnaké podmienky ako bežní podnikatelia.

Z uvedených dôvodov nepovažujeme za vhodné, aby boli tieto konkrétne opatrenia (2500+) súčasťou antibyrokratických balíčkov v tomto štádiu ich spracovania. Opatrenia boli predstavené v decembri 2020 a až do súčasnosti neprebehlo žiadne stretnutie s odborovými organizáciami k ich obsahu. Po skúsenosti z prijímania tzv. kilečka musíme konštatovať, že nebola pochopená dôležitosť sociálneho dialógu a partnerstva. Opatrenia sa často nediskutujú

tripartitne, čo zabraňuje výmene protichodných názorov a záujmov zástupcov zamestnávateľov a zamestnancov.

K reforme 1: Opatrenia na zníženie regulačného zaťaženia podnikania, 3. Antibyrokratické balíčky, bod „Zavedie sa proces kontinuálnej spolupráce s podnikateľskými zväzmi, združeniami, obchodnými komorami, odborovými združeniami a podnikateľmi.“ si dovoľujeme uviesť, že formálny proces kontinuálnej spolupráce existuje, jednak prostredníctvom medzirezortného pripomienkového konania, ako aj Hospodárskej a sociálnej rady, avšak potenciál jednotlivých inštitútov sa nevyužíva naplno. Spolupráca s jednotlivými subjektami sa deklaruje len formálne a prebiehajú skôr bipartitné rokovania, čo zabraňuje efektívnej výmene názorov. Predstavitelia ministerstiev oddeľujú rokovania s reprezentantami zamestnávateľských združení a zástupcov zamestnancov, čím sa ochudobňujú o rôzne názorové pohľady pri prijímaní politik. S takýmto nastavením a nepochopením významu tripartitných konzultácií nedôjde k zavedeniu efektívneho procesu kontinuálnej spolupráce so sociálnymi partnermi. Posilnenie spolupráce so sociálnymi partnermi by tak malo stáť najmä na zlepšení sociálneho dialógu a posilnení tripartity.

V kontexte zlepšenia podnikateľského prostredia KOZ SR zastáva názor, že je nevyhnutné systémové nastavenie hospodárskej politiky smerom k prechodu na znalostnú, sociálne a environmentálne udržateľnú ekonomiku, čo považujeme za základný predpoklad jej transformácie, udržateľnosti a prosperity do budúcnosti. KOZ SR dlhodobo podporuje zlepšenie podnikateľského prostredia prostredníctvom odbúravania nadbytočnej administratívy, byrokracie, zefektívnenia činnosti verejných subjektov, elektronizáciou verejného sektora a prepojenia jednotlivých systémov subjektov verejného sektora, rovnako aj zlepšením vymožitelnosti práva, bojom proti korupcii a daňovým únikom. Zásadne však odmietame zlepšovanie podnikateľského prostredia na úkor zamestnancov, dôstojných pracovných miest, znižovania ochrany a bezpečnosti zdravia pri práci, alebo znižovania mzdových nárokov. Ďalej uvádzame, že opatrenia na zlepšenie podnikateľského prostredia a s tým súvisiace presadzovanie záujmov súkromného sektora nesmú byť nadriadené všeobecnému verejnému záujmu, bezpečnosti, ochrane zdravia, životného prostredia, spotrebiteľských práv a pod.

Navrhovaný súbor opatrení nepovažujeme za systémové nastavenie a často súkromný záujem obmedzuje a oslabuje všeobecný verejný záujem. Zameranie sa na rýchle zmeny legislatívy bez ohľadu na jej dopady nepovažujeme za systémové ani vhodné.

V súvislosti s podnikateľským prostredím uvádzame, že jeho neoddeliteľnou súčasťou je aj pracovná sila a tým aj zamestnanecké prostredie. Opatrenia v rámci podnikateľského prostredia tak významne vplývajú aj na trh práce a naopak. Opatrenia cielené priamo na trh práce nie sú vo významnej miere súčasťou plánovaných reforiem.

V rámci priorit v oblasti trhu práce odborom chýbajú opatrenia cielené na zamestnávanie starších ľudí. S ohľadom na starnutie populácie SR by mali opatrenia zabezpečiť medzigeneračnú solidaritu napríklad prijatím efektívneho vekového manažmentu a opatrení v oblasti aktívneho starnutia, ako aj ďalšími opatreniami cielenými na posilnenie striebornej ekonomiky. Naproti tomu Slovensko prijalo právnu úpravu, ktorá, naopak, zjednodušuje skončenie pracovného pomeru pre zamestnancov, ktorí dovŕšia vek 65 rokov a vek určený na nárok na starobný dôchodok.

V oblasti trhu práce a sociálnej udržateľnosti opatrenia na zosúladienie rodinného a pracovného života ako účinného opatrenia na odstránenie rodových nerovností na Slovensku. V tejto súvislosti je potrebné výrazne zvýšiť pracovné príležitosti žien lepším prístupom k starostlivosti o deti a tým zrýchliť návrat žien na trh práce.

9. Ku komponent 17 –Digitálne Slovensko – obyčajná pripomienka

Opätovne ako pri komponente 14, k časti Pracovné miesta a rast, vyjadrujeme obavu, že digitalizácia môže mať rovnako pozitívne, ako aj negatívne dopady na pracovné miesta.

V dôsledku vývojových tendencií spojených s digitalizáciou ekonomiky a služieb možno očakávať (sociálne) riziká v podobe redukcie pracovných miest, nárastu štrukturálneho nadbytku pracujúcich, znižujúcej sa schopnosti nových sektorov a odvetví absorbovať pracovné miesta, znižujúcej sa schopnosti zamestnancov vyhrať súťaž proti technológiám za pomoci vzdelania, rozšírenej technologickej nezamestnanosti, prehĺbovania príjmovej nerovnosti, nárastu chudoby a sociálneho vylúčenia spojeného s (novými a „novšími“) sociálnymi rizikami, zvyšujúcej sa nezamestnanosti, nárastu tlaku na systém sociálneho zabezpečenia a jeho financovania, vznikajúcich (nových) foriem (prekérneho) zamestnania a nárastu neistých pracovných miest, znižovania podielu práce na národnom dôchodku, znižovania miezd, pracovných a sociálnych štandardov a následného oslabovania schém sociálneho zabezpečenia, monopolizácie, nárastu šedej ekonomiky a daňových únikov, nedostatočnej ochrany zamestnancov v prostredí novovytvorených pracovných miest v nových odvetviach (BOZP, pracovnoprávna oblasť), rozširujúcej sa pracujúcej chudoby. Uvedené riziká môžu viesť k zvýšenej polarizácii spoločnosti v dôsledku sociálneho vylúčenia časti obyvateľstva, polarizácii spoločnosti v dôsledku rastúceho tlaku na výnimočné schopnosti (potrební vs. nepotrební), k zvyšovaniu chorobnosti a nárastu istých foriem ochorenia. Ohrozenia možno hľadať v nedostatku kvalifikovanej pracovnej sily, v deficite zabezpečenia vzdelávania pre potreby trhu práce, v nedostatočnej schopnosti adaptability a flexibility vzdelávacieho systému, v neochote vzdelávať a vzdelávať sa. Ďalšie nepriame, ale na vyššie nadväzujúce riziká sa skrývajú v nedostatočných príjmoch do verejných rozpočtov na zabezpečenie verejných politík, v nedostatočnom poznaní „nového“ technologického a digitalizovaného prostredia, v nedostatočnej reflexii zmien v legislatívnom rámci a v opatreniach verejných politík. Uvedené hrozby generujú vyššiu energetickú záťaž, spomaľovanie domácej spotreby a oslabovanie kúpnej sily obyvateľstva, sťahovanie výroby späť do materských firiem, únik potenciálnych príležitostí pre zdanenie (zdanenie digitálneho priestoru), demografickú krízu (príčina i následok) či príchod chýbajúcej (ne)kvalifikovanej pracovnej sily zo zahraničia. Pri nastavovaní reforiem je nevyhnutné vnímať aj ich sociálne súvislosti a dosahy a nastavovať opatrenia na ich riešenia.

Digitalizácia však prináša aj príležitosti a to najmä v podobe generovania nových pracovných miest, čo vytvára potenciál rastu konkurencieschopnosti, ktorá by však mala byť postavená na inováciách a nie na lacnej a prekerizovanej práci. Potenciál digitalizácie možno hľadať aj vo zvýšení pracovných zručností zamestnancov, raste produktivity a dynamiky obchodu, raste produktivity práce spojenej s vytváraním vyššej pridanej hodnoty, náraste spotrebiteľských benefitov, v zlepšení interpersonálnej konektivity, v synergickom efekte niektorých sektorov ako napr. IKT sektora generovať vysoký počet pridružených pracovných miest, v prekonávaní pracovných bariér pre ľudí s postihnutím, v redukcii práce a fyzickej záťaže, v zefektívňovaní práce, v presune pracovnej sily do oblastí vzdelávania, služieb, sociálnej a zdravotnej

starostlivosti, vo využití kreatívneho potenciálu človeka, v náraste investícií do vedy a výskumu a v celkovom náraste blahobytu.

Aktuálne je téma zdieľanej (platformovej) ekonomiky v podmienkach Slovenska len okrajovo a skôr neformálne reflektovaná. Z toho dôvodu nie je ani prenesená do diskusie a kľúčových otázok v rámci formálneho sociálneho dialógu alebo kolektívneho vyjednávania. V súčasnosti by mala podľa názorov sociálnych partnerov reagovať najmä legislatíva na problematiku zdieľanej ekonomiky.

V oblasti digitalizácie je preto pre KOZ SR hlavným zámerom sledovať ambíciu navrhovať opatrenia v kontexte sociálnych dosahov, kvality pracovného prostredia a zmien na trhu práce. Konštatujeme, že digitalizácia neuvažuje explicitne v sociálnych súvislostiach. Napriek tomu podporujeme navrhované reformy a investície v oblasti digitalizácie, prierezovo aj v ostatných komponentoch, pretože ich považujeme za nevyhnutné.

Dovoľujeme si len poukázať, že v rámci reformy Riadenia procesu digitálnej transformácie ekonomiky a spoločnosti by sme očakávali reformy smerujúce k úpravám zamestnaneckého prostredia vo vzťahu k digitálnym zmenám, ktoré prinášajú aj nové formy práce. Z pohľadu KOZ SR je nevyhnutné, aby boli definované s ohľadom na práva zamestnancov a nielen z pohľadu zamestnávateľov ako „efektívny výrobný faktor, ktorý sa využíva podľa potreby“. Definovanie nových foriem zamestnania pritom musí byť s cieľom tvoriť dôstojné pracovné miesta s dostatočným mzdovým ohodnotením. To si vyžaduje definovanie dostatočnej ochrany práv zamestnancov a zabezpečenie bezpečnosti a ochrany zdravia pri práci v týchto nových formách. V tomto kontexte bude nevyhnutné zlepšovanie a skvalitňovanie pracovného prostredia a eliminácia psychosociálnych rizík, bezpečnosť a ochrana zdravia pri práci, prispôbenie zdravotnej politiky s dôrazom na prevenciu, rehabilitáciu, rekondíciu reflektujúc možný vznik nových typov chronických ochorení a chorôb z povolania.

V súvislosti s technologickými zmenami, ale aj v nadväznosti na vzniknutú pandémiu, sa urýchlili zmeny spojené s digitalizáciou a je potrebné na ne reagovať. Trh práce sa zmení a aby nedošlo len k čistému zániku pracovných miest a bol podporený vznik nových miest, ktoré bude možno obsadiť kvalifikovanou pracovnou silou, je potrebné znížiť nesúlad medzi ponukou a dopytom po pracovných miestach/pozíciách. Okrem zmeny v systéme vzdelávania je potrebné analyzovať a plánovať budúce pracovné pozície a predvídať dosahy digitalizácie v sociálnom kontexte, pretože aj keď nastane nepomer medzi vzniknutými a zaniknutými pracovnými miestami, hoci aj v prospech tých vzniknutých, otázkou zostáva, či budeme disponovať kvalifikovanou pracovnou silou schopnou ich vykonávať.

Vysoko aktuálna je aj otázka skracovania pracovného času, ktorá môže byť odpoveďou, ako udržať zamestnanosť pri potrebe menšieho počtu pracovníkov. Najmä v súvislosti s robotizáciou môže vzniknúť výrazný tlak jednak na zánik pracovných miest, ale aj na presun pracovného času na stroje, je nevyhnutné uvažovať o rôznych formách skracovania pracovného času, skracovania jeho „zložiek“ a flexibilitate pracovného času. Z uvedeného vyplýva aj zvýšený dôraz na zosúladovanie rodinného a pracovného života.

V tejto súvislosti poukazujeme ešte na jeden aspekt digitalizácie v sociálnom a ekonomickom kontexte, a to na posudzovanie dát ako „práca“, nie ako „kapitál“ - dáta ako kapitál znamenajú, že sa na údaje pozerá tak, že prirodzene pochádzajú zo spotreby a majú sa zhromažďovať, čo znamená „smerovanie výplat z dát do spoločností a platforiem umelej inteligencie s cieľom podporiť podnikanie a inovácie [...] [a chápať] online sociálnu zmluvu ako bezplatné služby výmenou za prevládajúci dohľad“. „Dáta ako kapitál“ vedie buď k preskupeniu všetkej pracovnej sily do niekoľkých sektorov, kde by umelá inteligencia

nedokázala priniesť podobné alebo lepšie výsledky, alebo do takého, kde univerzálny základný príjem uspokojí nezamestnanú prácu. Zaobchádzanie s údajmi generovanými používateľmi ako s kapitálom prehlbuje nerovnosť a môže vyvolať krízu technologickú nezamestnanosti. Podiel národného dôchodku pre nízkokvalifikovaných pracovníkov je týmto v ohrození. Zaobchádzanie s dátami ako s prácou by sa dalo považovať za „výrobnú technológiu zvyšujúcu produktivitu práce a vytváranie novej triedy dátových pracovných miest“, ktorá sa živí väčším počtom kvalitnejších údajov a zmierňuje rastúce nerovnosti. Dáta ako práca môžu tiež prispieť k vyváženiu sily na trhu s údajmi. Ak sú dáta práca a nie kapitál, vytvorená hodnota by sa mala aspoň čiastočne vrátiť vlastníkovi práce (dát).

10. Ku komponent 18 –Zdravé, udržateľné a konkurencieschopné verejné financie – zásadná pripomienka

Komponent považujeme za málo rozpracovaný v porovnaní s ostatnými časťami Plánu obnovy a odolnosti, pričom sa aj uvádza, že reforma pro-rastového daňového mixu bude rozpracovaná až na základe vnútropolitického konsenzu. Keďže Plán obnovy a odolnosti je potrebné schváliť a predložiť Európskej komisii do konca apríla 2021, vzniká obava, že konkrétne zámery reformy nebudú prediskutované s odbornou verejnosťou a sociálnymi partnermi. Plán obnovy a odolnosti sa tvorí už dlhší čas (prvé kontúry boli predstavené 4.10.2020 – Moderné a úspešné Slovensko), pričom verejnosť sa doteraz dozvedala parametre len v obmedzenej podobe (napr. verejná diskusia na sociálnej sieti 15.12.2020). Preto by sme očakávali, že v procese medzirezortného pripomienkového konania budú už jednotlivé komponenty dostatočne rozpracované.

KOZ SR dlhodobo pri svojich stanoviskách k Rozpočtu verejnej správy (RVS) konštatuje, že medzi hlavné priority rozpočtov patrí konsolidácia verejných financií s cieľom dosiahnuť dlhodobú udržateľnosť verejných financií. Návrhy rozpočtov síce cielia na vyrovnaný deficit s cieľom udržania hrubého dlhu mimo sankčných pasiem, ale zväčša sa už v návrhu RVS predpokladá nedodržanie cieľových hodnôt a nutnosť prijatia dodatočných opatrení vlády. Ciele RVS sú často nerealistické, a tak zvolené ciele komponentu sú vítané.

K reforme Zlepšenie udržateľnosti dôchodkového systému uvádzame, že základné 4 ciele reformy sú definované skôr všeobecne. V kontexte citlivosti témy to považujeme za vhodné, keďže reforma by mala byť prijatá všeobecným konsenzom. Keďže diskusia k Plánu obnovy a odolnosti je obmedzená, požadujeme, aby reforma bola tvorená priebežnými konzultáciami so sociálnymi partnermi a ďalšími dotknutými subjektami.

Vo všeobecnosti bude nevyhnutná dôrazná reflexia demografického vývoja a starnutia populácie a s uvedením súvisiacich otázok sociálneho zabezpečenia v post produktívnom veku si vyžaduje aj dôchodkovú reformu so zavedením tzv. preddôchodku a posilnenia III. piliera. V rámci priorit v oblasti trhu práce opatrenia cielené na zamestnávanie starších ľudí. S ohľadom na starnutie populácie Slovenska by mali opatrenia zabezpečiť medzigeneračnú solidaritu napríklad prijatím efektívneho vekového manažmentu a opatrení v oblasti aktívneho starnutia. V odvodovej reforme by mal byť zohľadnený postupný odchod zamestnancov do dôchodku a mala by sa zvýšiť ochrana starších zamestnancov proti alebo pri prípadnej nezamestnanosti. Ďalej by mal štát poskytovať adekvátne sociálne služby a prijatť opatrenia, ktoré zlepšia starostlivosť o starších ľudí.

V predloženom Pláne obnovy a odolnosti SR sa deklaruje zámer vlády uskutočniť dôchodkovú reformu, ale materiál neobsahuje finančnú analýzu, z ktorej by sa dalo usúdiť, ako bude vláda riešiť obrovský deficit, ktorý sa postupom rokov v priebežne financovanom pilieri dôchodkového zabezpečenia vytvoril. Naopak, navrhuje niektoré opatrenia, ktoré existujúci deficit ešte prehĺbia. Z konkrétnych parametrov reformy uvádzame, že sa navrhuje zrušiť dôchodkový strop a zvyšovanie dôchodkového veku sa opäť naviaže na predlžovanie strednej dĺžky života. KOZ SR nesúhlasí so zvyšovaním dôchodkového veku na základe zvyšovania stredného veku dožitia nad strop 64 rokov, uvedený v Ústave Slovenskej republiky v čl. 39. ods. 3.

Odôvodnenie:

Zvyšovanie dôchodkového veku v závislosti na predlžovaní priemernej strednej dĺžky života v Slovenskej republike sa už 3 roky neúspešne realizovalo a nakoniec sa od tohto systému zvyšovania dôchodkového veku upustilo, keďže nebolo možné určiť skutočný dôchodkový vek ani jeden rok vopred. Takáto neistota vplývala veľmi negatívne na zamestnancov, najmä vo vyššom veku, a pôsobila traumatizujúco. Nemožnosť určiť vopred dôchodkový vek malo negatívny vplyv aj na plánovanie a financovanie starobných dôchodkov a výpočet invalidných dôchodkov. Každoročné zvyšovanie dôchodkového veku podľa zvyšovania priemernej strednej dĺžky života nie je v členských štátoch EÚ obvyklé a v súčasnosti sa uplatňuje iba v Portugalsku. KOZ SR nesúhlasí, aby sme sa pri určovaní dôchodkového veku vrátili k tomuto neúspešnému experimentu.

Ďalej upozorňujeme, že uvedenou reformou sa zabezpečuje udržateľnosť verejných financií len pomocou dlhšieho zotrvania v zamestnaní. Zároveň sa však novelou Zákonníka práce č. 76/2020 Z. z. zaviedol nový výpovedný dôvod. Umožňuje sa zamestnávateľom s účinnosťou od januára 2022 skončiť pracovný pomer so zamestnancom po dovŕšení jeho 65 rokov veku a veku určeného na nárok na starobný dôchodok. Tieto právne úpravy môžu pôsobiť značne protichodne.

Ďalšie dva navrhované parametre zákona o sociálnom poistení spôsobia zvýšenie tlaku na verejné financie, keďže napriek zníženému výberu poistného z ekonomickej aktivity sa budú dorovnávať dôchodky. V tomto kontexte nenamietame opatrenie ako také, ale to, že navrhnuté reformy nezlepšia finančnú udržateľnosť dôchodkového systému. Bez ďalších zmien fungovania a financovania systému k tomu neprispjú ani navrhované zmeny v II. pilieri.

KOZ SR nesúhlasí so zavedením automatického vstupu do II. piliera pre poistencov do 35 rokov.

Odôvodnenie:

KOZ SR vždy dôrazne odmietala vytvorenie súkromnej kapitalizačnej schémy dôchodkového zabezpečenia, a preto zdôrazňuje svoju trvalú požiadavku na zrušenie tzv. II. piliera starobného dôchodkového sporenia. Odvody významnej časti príspevkov do II. piliera oslabujú finančnú stabilitu priebežne financovaného verejného povinného dôchodkového systému, ktorý aj podľa odporúčaní Európskej únie má byť hlavným a nosným systémom dôchodkového zabezpečenia občanov v členských štátoch EÚ. Pritom kapitalizácia časti

vlastných príspevkov neprináša slovenským účastníkom starobného dôchodkového sporenia sľubovaný profit ani istotu..

Zavedenie automatického vstupu poistencov do 35 rokov do II. piliera by znamenalo ďalšie znižovanie príjmov priebežne financovaného systému starobného dôchodkového poistenia. Nedostatok peňazí v priebežne financovanom pilieri vyvoláva tlak na znižovanie priznávaných dôchodkov a brzdenie valorizácie dôchodkov, čím sa znižuje aj tak nízka životná úroveň poberateľov dôchodkov a starší občania sú vytláčaní na okraj spoločnosti.

Pritom veľkej skupine mladých ľudí sa z dôvodu ich nízkych miezd alebo príjmov neoplatí vkladať peniaze do dôchodkových fondov, o čom svedčí aj výška priemerného dôchodku z II. piliera a skutočnosť, že veľká časť účastníkov II. piliera ani po 14 rokoch sporenia nemá dostatočný kapitál na kúpu ani toho najnižšieho dôchodku. Štát by sa mal skôr zamerať na vysvetľovaciu kampaň, v ktorej by objasnil, pre koho je vhodné kapitalizovať príspevky na starobné dôchodkové zabezpečenie a pre koho určite nie.

V rámci časti Kontext v národnej stratégii sa uvádzajú záväzky vlády SR z Programového vyhlásenia vlády, pričom jedným zo spomínaných opatrení je aj „možnosť detí prispievať k dôchodku svojim rodičom určitým percentom z odvodov na dôchodkové poistenie“. Pokiaľ má byť takáto úprava obsiahnutá aj v navrhovanej budúcej reforme, KOZ SR s ňou nesúhlasí. Uvedené opatrenie odporuje princípom medzigeneračnej solidarity, na ktorej systém dôchodkového zabezpečenia stojí.

Odôvodnenie:

Návrh, aby pracujúce deti prispievali k dôchodku rodičom, poberateľom starobných dôchodkov, priamo zo svojich príspevkov na dôchodkové zabezpečenie, je podľa názoru KOZ SR diskriminačný voči viacerým skupinám účastníkov starobného dôchodkového zabezpečenia. Napr. rodičia, ktorí vychovali zdravotne znevýhodnené deti, ktoré sa veľmi často stanú poberateľmi sociálnych dávok a nie zamestnancami, by nedostali žiadny prídavok k dôchodku. Pritom finančné náklady a nároky na starostlivosť o zdravotne znevýhodnené deti sú omnoho vyššie a väčšie ako nároky na výchovu zdravých detí. Bola by to tiež diskriminácia voči rodičom detí, ktoré si, nie vlastnou vinou, nemôžu nájsť prácu. Diskriminované by boli aj osoby, ktoré deti mať nemôžu. A diskriminovaní by boli aj bezdetní platitelia daní, pretože najmä z ich daní a príspevkov sa financuje zdravotná starostlivosť pre deti, ktorá je u nás bezplatná, rovnako ako aj vzdelanie. Z daní štát financuje príspevky na internáty a stravu pre študentov, rodičom vypláca materské a rodičovské dávky, ako aj detské prídavky a príspevky na deti. A to všetko sa platí z daní a z odvodov, ktoré platia najmä bezdetní prispievatelia, ktorí pracujú na plný úväzok. Keďže však nemajú deti, príspevkov k dôchodku nedostanú.

Povinný dôchodkový systém financovaný priebežným spôsobom je historicky založený na vysokej miere solidarity. Jeho úlohou je naplniť záväzok štátu obsiahnutý v Ústave SR, ktorým sa každému občanovi zaručuje právo na primerané hmotné zabezpečenie v starobe. Na splnenie tohto záväzku potrebuje štát nemalé finančné prostriedky, a preto ustanovuje v zákonoch potrebnú mieru prerozdelenia. Pokiaľ by sa časť odvedených príspevkov na dôchodkové zabezpečenie vyčlenila na priame príspevky k dôchodkom od pracujúcich detí rodičom, dôchodcom, prehĺbil by sa nedostatok peňazí na zabezpečenie starobných dôchodkov a štát by rezignoval na plnenie svojej významnej sociálnej funkcie, zabezpečiť dôstojný život svojich občanov v starobe a to je v ekonomicky vyspelom štáte neprípustné.

Možnosť pracujúcich detí prispievať k dôchodku svojich rodičov z odvodov na dôchodkové poistenie je zakotvená v Ústave Slovenskej republiky s odloženou účinnosťou od 1. 1. 2023, pričom predkladateľ sa nezaobrá možnými negatívnymi finančnými vplyvmi na udržateľnosť dôchodkového systému a ani ich riešeniami. Rovnako nepredstavil ani riešenia na odstránenie finančných výpadkov Sociálnej poisťovne na odvodoch, prípadne Finančnej správy na dani z príjmu z vyššie spomenutého uplatnenia ústavného práva.

V dôchodkovej reforme chýba zásadné zatraktívnenie a posilnenie III. piliera. Bližšie sa nešpecifikuje, aké reformy plánuje realizovať v III. pilieri (doplnkové dôchodkové sporenie) a tzv. IV. pilieri (životné poistenie), ktoré bolo predkladateľom (MPSVR SR) návrhu ústavného zákona o starobnom dôchodkovom systéme uvedené ako jedna z ďalších možností sporenia na účely dôchodkového zabezpečenia v starobe. Návrhy na legislatívne zmeny v uvedených oblastiach potrebné na realizáciu zámeru predkladateľa zlepšiť finančnú udržateľnosť dôchodkového systému, však v predložennom materiáli absentujú.

V rámci odvodovej reformy sa nezohľadňuje postupný odchod zamestnancov do dôchodku a v tejto súvislosti zdôrazňujeme, že v slovenskom systéme absentuje zvýšená ochrana starších zamestnancov pri nezamestnanosti (úprava v dávkach nezamestnanosti).

Reforma odvodov sa zužuje len na problematiku sociálnych odvodov, konkrétne len dôchodkovú reformu, čo nepovažujeme za dostatočné pokiaľ sú cieľom zdravé verejné financie a zásadná reforma daňovo-odvodového systému.

V kontexte strohosti popisu reformy a jej parametrov uvádzame, že pokiaľ má ísť o zásadnú a udržateľnú reformu, tak implementáciu v zmysle, že „Finálny návrh reformy bude konzultovaný so všetkými príslušnými zainteresovanými stranami v rámci bežného legislatívneho procesu do konca roka 2021“ považujeme v rozsahu do konca roka 2021 za nereálnu. Časový rozsah účinnosti zákonov sa navrhuje na január 2023, čo umožňuje dlhšiu odbornú diskusiu. Alternatívne považujeme predĺžiť harmonogram, aby sa zabezpečila čo najkomplexnejšia reforma, ktorá bude široko prijatá.

S cieľmi v Reforme Pro-rastový daňový mix sa KOZ SR stotožňuje, avšak v Pláne obnovy a odolnosti absentuje podrobnejší popis samotnej reformy, jej implementácia.

V rámci daňovej reformy KOZ SR za najdôležitejší považujeme efektívny boj s daňovými únikmi na dani z pridanej hodnoty. DPH je najdôležitejším zdrojom príjmu štátneho rozpočtu a druhým najdôležitejším zdrojom príjmu rozpočtu verejnej správy. Zároveň je DPH náchylná na daňové úniky, čo dokazuje vysoká daňová medzera. Podľa odhadov Finančnej správy SR medzera medzi predpokladaným a skutočným výberom DPH klesla z 20,3 % (2018) na 17,5 % v roku 2019, čo považujeme stále za neprimerane vysoký podiel. DPH platia prevažne spotrebiteľia pri nákupe tovarov a služieb, avšak poskytovatelia tovarov a služieb ju neodvádzajú. Fyzické osoby sú tak spolu s daňou z príjmov fyzických osôb zo závislej činnosti najväčšími platiteľmi daní, ale nie všetky zaplatené dane fyzickými osobami sa dostanú do systému.

Ďalšie daňové úniky vidí KOZ SR najmä v prípade dane z príjmov právnických osôb, kde sa v nemalej miere optimalizujú náklady aj výnosy, čo znižuje možnú vybratú daň. Posledné dostupné údaje sú k dispozícii za rok 2010 v GNI Inventory 2010, ŠÚ SR. Len v sektore nefinančných korporácií malo nadhodnotenie medzispotreby a podhodnotenie produkcie vplyv na pridanú hodnotu sektora 0,5 mld. €. V sektore domácnosti bolo podhodnotenie produkcie odhadom 5,08 mld. € a nadhodnotenie medzispotreby 1,5 mld. €. Celkový vplyv

nezaznamenananej ekonomiky na HDP bol cca 10 mld. € (15,5 % HDP), pričom úmyselné skresľovanie vykazovaných výsledkov hospodárenia predstavovalo takmer 7,2 mld. € (10,6 % HDP).

V tejto súvislosti poukazujeme na potrebu pokračovať v opatreniach na príjmovej strane, ktoré zlepšia efektivitu výberu daní a obmedzia možnosti daňových únikov a podvodov. KOZ SR je presvedčená, že štátny rozpočet je potrebné naplňať na príjmovej strane najmä sústavným zefektívňovaním výberu existujúcich daní – najmä dane z príjmov právnických osôb, ako aj zavedením dane z luxusu a prípadne ďalšie zdaňovanie bánk a regulovaných odvetví, resp. v zavedení dane z prirodzených monopolov, ako aj tzv. ekodane. Zároveň však zdaňovanie nemôže ísť na úkor zamestnancov v týchto odvetviach a na úkor nepriameho obmedzovania kolektívneho vyjednávania.

Zmenu daňového mixu považuje KOZ SR za základ spravodlivého zdaňovania, pričom zdôrazňujeme, že napriek zníženiu daňového zaťaženia aktivity, musí byť zdaňovanie progresívne a zníženie musí byť najmä u nízkopríjmových domácností. Kompenzačne musí byť zvýšené daňové zaťaženie kapitálu. Zmena zdaňovania musí byť reformná spojená so zavedením nových daní, ktoré viac zdania nové formy podnikania, ktoré sa doteraz vyhýbali zodpovednosti (napríklad zavedenie digitálnej dane).

Pri zmenách v majetkových daniach, teda pri dani z nehnuteľnosti, za najdôležitejšie považujeme, aby ich určovaniu predchádzala tvorba cenových máp a aby zvýšené dane negatívne neovplyvňovali náklady domácností, ktoré majú vo vlastníctve len jednu nehnuteľnosť, ktorá je navyše zaťažená aj úverom na bývanie. Efekt celej daňovej zmeny by tak bol len v tom, že domácnosť by zníženú daň z príjmov nakoniec možno aj vo vyššej výške zaplatila v dani z nehnuteľnosti. Keďže na Slovensku je vysoký podiel bytov v súkromnom vlastníctve, treba k tejto dani pristupovať citlivo. Nekomerčné nájomné prakticky neexistuje a ani masívna výstavba nájomných bytov dlhé roky nezmení podiel súkromného vlastníctva, navyše zaťaženého úvermi, v porovnaní s nájomným bývaním.

KOZ SR privíta aj zavedenie nových daní napríklad zavedenie digitálnej dane a mali by sa zväziť aj nové ekologické dane ako napríklad daň z CO₂, daň z vonkajšej reklamy alebo daň z plastov a pod.

3. Závery a odporúčania

KOZ SR nemôže zaujať definitívny postoj k predloženému Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky z dôvodu neskorého doručenia vyhodnotenia vznesených pripomienok v rámci MPK predkladateľom a neskorého predloženia zmeneného Plánu obnovy a odolnosti Slovenskej republiky na rokovanie Hospodárskej a sociálnej rady SR. Materiál takéhoto rozsahu a dôležitosti nemožno adekvátne a odborne zhodnotiť v priebehu pár hodín. Konzultačný proces, ako aj samotná tvorba Plánu obnovy a odolnosti neboli dostatočne participatívne a konštatujeme, že nedostatočne boli zapojení aj sociálni partneri. Samotný predkladateľ konštatuje, že rozporovať pripomienky je povinný len s povinne pripomienkujúcimi subjektami, čo považujeme aj v kontexte požiadaviek samotnej EÚ na zapojenie sociálnych partnerov, za nepochopenie sociálneho dialógu a jeho významnosti. Mimoriadna Hospodárska a sociálna rada SR nenahradí potenciál, ktorý mohol byť využitý, v podobe priebežných konzultácií so sociálnymi partnermi.

KONFEDERÁCIA ODBOROVÝCH ZVÄZOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Odborárske námestie 3, 815 70 Bratislava

Prípadné definitívne stanovisko k materiálu zaujmú členovia Rady za KOZ SR až na rokovaní HSR SR v pondelok 26. 4. 2021.